

MASECHET ERUVIN 13a/b

svara סבא

a traditionally radical yeshiva

מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין יג.

יג.

עין משפט
נר מצוה

עב א ב מ"י מ"א מ"ב
 מפלגות סוטה הלכה ח
 ופ"ד שם הלכה ט ממנ
 עשין נה דה טו"ע י"ד ס'
 רע"א סע"ו:
 עב ג מ"י פ"ג מהלכות
 סוטה הלכה ט ופ"ד
 הלכה ד והלכה יא ממנ
 שם:
 עב ד מ"י פ"ג מהלכות
 גירושין הלכה ט ממנ
 שם ועשין כ טו"ע א"ע
 ס' קל"א סע"ף ב:

רבינו הגאון

א"ר עקיב: על זה ועל זה
 נחלקו. פ"י בין על המבוי
 שיש [ב]ארבע מד' אמות
 ולמעלה ובין על מבוי
 שהוא פחות מד' אמות
 נחלקו בית שמאי ובית
 הלל, ואמרין גאון קמא
 סתם קאמר על כל מבוי,
 כל עקיב: סתם אמר על
 כל מבוי מה ביניהם.
 ופרקיין דרב אחאי איבא
 ביניהון דאמר למטה עד
 ארבעה, כלומר: או הוא
 מבוי שרובו פתחו
 מארבעה טפחים ולמטה
 אינו צריך לא לחי ולא
 קורה, ולא מסיימי. א"י
 יהוש' בן לוי כל מקום
 שאתה מוצא משום ר'
 ישמעאל א' תלמיד אחד
 בפני ר' עקיב, אינו אלא
 ר' מאיר ששימש את ר'
 ישמעאל ואת ר' עקיב.
 דתניא א"ר מאיר כשהייתי
 למד תורה אצל ר'
 ישמעאל הייתי מטיל
 קנקנתום לתוך הדיו,
 וכשבאתי אצל ר' עקיב
 אסרו עלי. איני והאמר
 במשמיה דר"מ כשהייתי
 למד תורה אצל ר' עקיב
 כו', ואסיקא לא קשיא
 מעיקרא אתא קמיה דר'
 עקיב: כיון דלא (א)מצו
 למיקם אליה, אתא
 גמרא, והדר אתא לקמיה
 דר' עקיב וסבר סברא.
 גמיר ר' יהוד' אומר [ר']
 מאיר היה אומר לכל
 מטילין קנקנתום, הוין
 מפרשת סוטה שבמקדש.
 מפני שצריך למחוקה.

רבי עקיבא היינו פ"ק. דקמיה. הכשר מבוי צ"ש אומרים כו' ולא
 מפלגין בין קצר לרחב: דרב אחאי. מבוי פחות מארבעה טפחים חד
 מנייהו אית ליה דבארבעה ומארבעה ולמעלה פליגי אבל פחות
 מארבעה אין לרבי כלום: ולא מסיימי. הי מנייהו אית ליה דרב

אחאי והי מנייהו לית ליה לרב אחאי
 והיינו דלמר לעיל [יב]. דרב אחאי גופיה
 תנאי היא: לא רבי ישמעאל אמר
 דבר זה. מוחזק אני בו שהוא חכם
 ומעולם לא אמר דבר זה: לא אמרה
 רבי עקיבא. להאי הלכה כחזונו
 תלמיד אלא לחדד את התלמידים
 ששימו לבם לתורה ודאמרו פלפול
 מלכס לפיכך שיבחו צפניהם: נראין
 איסור. נראין דברי אמו תלמיד:
 קנקנתום. אדרימני"ט: אסרה עלי.
 ולקמן מפרש: מחסר אום אחס.
 וה' אלהים אמת חס מחסר אל"ף הרי
 אמה מחריב. וידבר ה' חס תוסף
 אום אחס ותכחזו ודברו נמלכת
 מחריב: דבר אחד יש לי. לקמן
 מפרש מאי קמהדר ליה: כסב סיבול
 נחמוס. וקנקנתום רישומו ויכר מאד:
 מאי קאמר ליה. רבי ישמעאל: ומאי
 קא מהדר ליה. רבי מאיר. אוהר ליה
 על חסר ויתר ומהדר ליה קנקנתום
 יש לי: קשא שימוש אשימוש. דקאמר
 לעיל קמיה רבי ישמעאל שימש תחילה
 והכא תני איפכא: רבי עקיבא היה
 חריף טובא ולא מני ר' מאיר למיקם
 אליה: וגמר גמרא. משניות שקיבל
 מרבתי: והדר אפא לקמיה דרבי
 עקיבא. שהיה חריף לפלפל ולדקדק
 במה שלמד להשיב תשובות ומשניות
 זו על זו ולתקן: חוץ מפרשט סוטה.
 אפילו בספר תורה דקסבר חס צא
 למחוק לה מן התורה מוחק: צמקדש.
 מגילה של כל סוטה וסוטה: אין
 מגילתה כשירה כו'. סוטה שנכתבה
 מגילתה ואמרה טמאה אני ופטורה
 אין מגילתה כשירה לסוטה אחרת
 אלא כתיבה לשמה זעין וה"ה
 נמי דאין מוחקין לה מן התורה:
 ונמלך

שימוש אשימוש קשיא אסרה
 מעיקרא אתא לקמיה דר"ע ומדלא
 ישמעאל וגמור גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע
 קשיא קשיא תניא רבי יהודה ורבי
 לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ורבי
 שבמקדש מאי בינייהו אמר רב ירמיה
 והני תנאי כי הני תנאי דתניא: אין
 אחרת ר' אחי בר יאשיה אמר מגילתה
 אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן
 דאינתיק לשום רחל תו לא הדרא מינתקא
 דסתמא מיכתבא הכי נמי דמחקין
 לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי
 לשום סוטה בעולם אבל גבי תורה
 ולית ליה לרבי אחי בר יאשיהו הא דתנן
 ונמלך

ר"ע אומר על זה ועל זה נחלקו כו': ר"ע
 היינו תנא קמא איבא בינייהו⁶ דרב אחאי
 ואיתויא רב יהואל ולא מסיימי תניא אמר
 ר"ע לא אמר ר' ישמעאל דבר זה אלא אותו
 תלמיד אמר דבר זה והלכה כאותו תלמיד
 הא גופה קשיא אמרת לא א"ר ישמעאל דבר
 זה אלמא לית הלכתא כוותיה והדר אמרת
 הלכה כאותו תלמיד אמר רב יהודה אמר
 שמואל לא אמרה ר' עקיבא אלא⁵ להדר בה
 התלמידים ור"ג בר יצחק אמר נראין איתמר
 א"ר יהושע בן לוי כל מקום שאתה מוצא
 משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני
 ר"ע אינו אלא ר"מ ששימש את ר' ישמעאל
 ואת ר"ע⁷ דתניא אמר ר"מ כשהייתי אצל
 ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו
 ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל רבי עקיבא
 אסרה עלי איני והאמר רב יהודה אמר
 שמואל משום ר' מאיר כשהייתי לומד אצל
 ר' עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו
 ולא אמר לי דבר וכשבאתי אצל ר' ישמעאל
 אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר
 אני אמר לי בני הווי זהיר במלאכתך
 שמלאכתך מלאכת שמים היא שמה אתה
 מחסר אות אחת או מיתרת אות נמצאת
 מחריב את כל העולם כולו אמרתי לו דבר
 אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך
 הדיו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו
 והלא אמרה תורה⁸ וכתב ומוחה כתב
 שיכול למחות מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה
 הכי קא"ל לא מיבעיא בחסירות וביתירות
 [דלא מעינא] דבקי אנא⁹ אלא אפילו מיהש
 לזבוב נמי דילמא אתי ויתבי אתניה דדל"ת
 ומחוק ליה ומשווי ליה ר"ש דבר אחד יש לי
 וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו קשיא
 קשיא אסרה בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא
 ישמעאל וגמור גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע
 וסבר סברא אלא אסרה אסרה
 לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ורבי
 שבמקדש מאי בינייהו אמר רב ירמיה
 והני תנאי כי הני תנאי דתניא: אין
 אחרת ר' אחי בר יאשיה אמר מגילתה
 אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן
 דאינתיק לשום רחל תו לא הדרא מינתקא
 לשום רחל תו לא הדרא מינתקא לשום
 דסתמא מיכתבא הכי נמי דמחקין
 לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר
 לשום סוטה בעולם אבל גבי תורה
 ולית ליה לרבי אחי בר יאשיהו הא דתנן
 ונמלך

תניא זמני אשחזו (שם ד' ע"ב). כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה ותמו לה הרי הוא פסול עד שימעו קולו שאמר לסופר כתוב ולעדים
 חתמו והתם פסול משום דלא חשיב לשמה ולא משום דזענין שליחות כתיבה דהא סוף פ"ב דגיטין (ד' כ"ב): מכשירים כתיבת חש"ו בגדול
 עומד על גביו אע"ג דלאו בני שליחות נינהו וי"ל דלעולם חשיב לשמה והתם פסול מדרבנן וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן א"י בסוטה
 אין הכהן שעליו לכחזו מקפיד אס יכתוב שום חס לשמה שלא כדשמו ומסתמא ניחא ליה אכל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לבעל:
 עשייה

תניא זמני אשחזו (שם ד' ע"ב). כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה ותמו לה הרי הוא פסול עד שימעו קולו שאמר לסופר כתוב ולעדים
 חתמו והתם פסול משום דלא חשיב לשמה ולא משום דזענין שליחות כתיבה דהא סוף פ"ב דגיטין (ד' כ"ב): מכשירים כתיבת חש"ו בגדול
 עומד על גביו אע"ג דלאו בני שליחות נינהו וי"ל דלעולם חשיב לשמה והתם פסול מדרבנן וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן א"י בסוטה
 אין הכהן שעליו לכחזו מקפיד אס יכתוב שום חס לשמה שלא כדשמו ומסתמא ניחא ליה אכל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לבעל:
 עשייה

6 ר"ע אומר על זה ועל זה נחלקו כו': ר"ע היינו תנא קמא איבא בינייהו⁶ דרב אחאי ואיתויא רב יהואל ולא מסיימי תניא אמר ר"ע לא אמר ר' ישמעאל דבר זה אלא אותו תלמיד אמר דבר זה והלכה כאותו תלמיד הא גופה קשיא אמרת לא א"ר ישמעאל דבר זה אלמא לית הלכתא כוותיה והדר אמרת הלכה כאותו תלמיד אמר רב יהודה אמר שמואל לא אמרה ר' עקיבא אלא⁵ להדר בה התלמידים ור"ג בר יצחק אמר נראין איתמר א"ר יהושע בן לוי כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר"ע אינו אלא ר"מ ששימש את ר' ישמעאל ואת ר"ע⁷ דתניא אמר ר"מ כשהייתי אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל רבי עקיבא אסרה עלי איני והאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' מאיר כשהייתי לומד אצל ר' עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר וכשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הווי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמה אתה מחסר אות אחת או מיתרת אות נמצאת מחריב את כל העולם כולו אמרתי לו דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו והלא אמרה תורה⁸ וכתב ומוחה כתב שיכול למחות מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה הכי קא"ל לא מיבעיא בחסירות וביתירות [דלא מעינא] דבקי אנא⁹ אלא אפילו מיהש לזבוב נמי דילמא אתי ויתבי אתניה דדל"ת ומחוק ליה ומשווי ליה ר"ש דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו קשיא קשיא אסרה בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא ישמעאל וגמור גמרא והדר אתא לקמיה דר"ע וסבר סברא אלא אסרה אסרה לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה ורבי שבמקדש מאי בינייהו אמר רב ירמיה והני תנאי כי הני תנאי דתניא: אין אחרת ר' אחי בר יאשיה אמר מגילתה אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן דאינתיק לשום רחל תו לא הדרא מינתקא לשום רחל תו לא הדרא מינתקא לשום דסתמא מיכתבא הכי נמי דמחקין לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר לשום סוטה בעולם אבל גבי תורה ולית ליה לרבי אחי בר יאשיהו הא דתנן ונמלך

6 [ועל י. א. ג.] (ג) נכרות
 לג: ופ"ד (א) סוטה כ" ע"ג.
 (ד) וסוטה ח"ו: (ה) והסרי' ח
 אומר שזבובי ברחמי ממנ
 להבי קפ"ל קנקנתום י' ל
 ולכא תימחזו לרבי [ח"י].
 (ו) הרץ לחקן בין וכתב לנתן
 דנתיבה בעיני שליחות חל
 כנתיבה לא זענין שליחות
 משום דמסתמא חייבי קפ"ל
 שכל חס יכול לגרש את
 אשמו ואפי' דיו טעויות
 [ח"י]. (ז) גיטין כ. סוטה
 (ח) י"ל דממניין דקמין
 (ט) כפ"ל נוסף: היתה
 כתיבה שם. א' אלא לשמה
 אלא כמו שפרש הקונטרס
 כפ"ל ר"ל ר"ל וי"ע מה היה
 בין הלכה לנחלק בין דלשמה
 אומר ק"ס אס הלכה מה
 גרשה שמה ויתר [ח"י].
 י' וכן כתבו חסם זענין
 י' ו' ואפשר דנרמשה היה
 כחזו אכל לפניו יש לא
 נמלך.

תורה אור השלם
 1. וכתב את האסר
 האלה הבין בספר
 וקמחא אל מ' תוקרי:
 במדבר כב

לעניו רש"י
 אדרימני"ט. צב שחור.

מוסף רש"י

לבלר. סופר (סוטה ב.).
 שמה אתה מחסר את
 אחת. כנון א' ויה' אלהים
 אמת (דברים י'). או
 מיתר אות אחת. כנון
 גרשתי גרלו אלהים
 (סוטה ב.). דבר אחד יש
 לי. לקמן מפרש מאי
 משוה הו' (שם). כתב
 שיכול למחות. ור'
 ישמעאל סבר מוחקין לה
 מן התורה ולא זענין כתיבה
 לשמה. ואפשר סוטה
 לתורה קא קפיד (שם).
 מאי קא"ל ומאי קא
 מהדר ליה. מאי קאמר
 ליה ר' ישמעאל דקא מהדר
 ליה ר"מ דבר אחד יש לי
 ששטה רשם ותיב נתקם.
 מה ענין קנקנתום אלא
 לגרש את אשתו. כתב
 לה גט (שם ב.).

מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

16 [לקמן ג.ג.] 3 שם העלם
 א לא קפוי על רימ' אלה על
 רצי הוסיף המוכר בתלמוד,
 4 שנת יקני: ע"ש
 5 ומפסוק דלמחר קי.
 6 ד"ר מורי"ט כתב דלית
 דגריס רב, 7 8 [פסדה"מ]
 9 וס' איתא רב, 10 [גיטין 10]
 11 זכרות יל. סוכה ג. ז:
 12 [שם כט: ע"ש]
 13 [שם לקמן ג. ג. ונדרים
 ה. ה.] 14 [זכרות סד, 15
 16 [שם ימשה משיקא
 17 שיהא זכר מהתע' או אם
 תע' יפספס מעשי ויחזר
 18 משה. כרוך ע"ש ויחזר
 19 [שם ג. ג. 10] 20 [שם
 לזכר, 21 [לקמן ע. סוכה
 22: ז"ב יד: אהלת יצ"ט
 23 [שם 10] 24 [ויקרא יא,
 25 [זכרות 10] 26 [שם
 27 [שם 10] 28 [שם 10]
 29 [שם 10] 30 [שם 10]
 31 [שם 10] 32 [שם 10]

ונמך. וזכר זו מלגרה אותה: פסול. אלאמא וכתב לה משמע לשמה
 הכא נמי כתיב ועשה לה משמע לשמה: **הסס כתיב לה.** לגבי כתיבה:
הכא. כתיב לה לגבי עשייה. עשייה היינו מחיקה: **על סוף דעסו.**
 לא יכלו להציג בלחץ דבריו ככוננים ובלחץ אף דבריו ככוננים שהיה
 נותן דעת מיישב והגון על אף הלכה
 כהלכה: **לחזיקה לרבי מאיר**
מאחוריה. כשלמדתי לפניו ישבתי
 צדורה של אחריו: **נחש שממית.**
 אדם ובהמה ומציא טומאה בעולם:
 עטוף. כשמת דהא שמונה שרצים
 כתיבי ע: הכי גרסינן **מעשה קוז**
בעלמא קעביד: עולוין סבלנין:
 ועונין דצריהן ודעני ז"ש. כשהיו
 ז"ש מציאין רחיה לדבריהם מן התורה
 וצ"ה מציאין רחיה ממקרא אחר והיו
 צ"ה דורשין את המקרא של ז"ש למה
 צא ולא היה קל צניעהם כלתה
 שנינו במסכת זכרות (ד' י:): ז"ש
 אומרים צערך כל אדם יטו ויקרא
 וצנקה יעמוד שנאמר¹ צנקה וצקומו
 וצ"ה אומרים כל אדם קורא כל קוז למה
 שנאמר² וצנקה צדקך אל כן למה
 נאמר צנקה וצקומו צענה שדך
 בני אדם שוכנין וצענה שדך בני
 אדם עומדין: **שמקדימין דעני ז"ש**
לדבריהן. דקאמרי להו מעשה שלכו
 זקני ז"ש והלך זקני צ"ה: **הדוחק**
אם השעט. מתיגע להעשיר ולהתגדל
 ורואה שאינו מלללל ואעפ"כ חוחר
 והולך למרחקים ומכניס עלמו
 לגבוהות: **שעט עומדים.** לו לאחר
 זמן עמידה לעמוד לו שעה מללללל:
יפספס כמעשיו. עשעה כזר ויצדוק
 עצירות שצידו יתודה ושזון: **ישמש**
כמעשיו. כגון אם כזר מזהה לידו
 יחזק הפסד מזהה כנגד סכרה ולא
 6 לעשותה כשציל ההפסד שצ"ה
 סכרה עמיד לצוא ואם צאת לידו
 עצירה יחזק שצ"ה שמשמך זה
 עכשיו כנגד הפסדה העמיד ליפרע
 ממנו: **מתנ"ג רחצה עדי לקבל**
אריה. שמהלך דומה לקציעות לננות
 עליה צנין: **ואריה חלי לננה של ג'**
טפחים. נמלא אריה טפח ומחלה
 רוחב: **דייה קוריה כרוחב טפח כדי**
לקבל אריה זה כרוחבו. וצגמרל ספרך
 טפח ומחלה צנין: **יפספס על קש כו.**
 רצי יהודה קאמר לה: **עקומה.** שאין
 אריה יכול לעמוד עליה: **עגולה.** ואין
 אריה יכול לעמוד עליה אצל עבה היא
 שאם תחלק יאה רוחצה טפח: **רואין**
אופס כלאו היא 10 **מרוכבת.** פסלת לו
 חלוקה. ואי זו היא מדת עגולה להכשיר:
 כל שיש כפקיפה ג' טפחים. **שצריכה**
 חוט ארוך ג' טפחים להקיפה סביב
 צידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק:
 גמ'

ונמלך ומצאו בן עירו ואמר שמך כשמו ושם
 אשתך כשם אשתי פסול לגרש בה הכי השתא
 התם ¹ וכתב לה כתיב בעיני כתיבה לשמה
 הבא ² ועשה לה כתיב בעיני עשייה לשמה
 עשייה רידה מחיקה היא א"ר אחא בר הנינא
 גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין
 קבעו הלכה כמותו שלא ³ יכלו חבריו לעמוד
 על סוף דעתו שהוא אומר על במא מהור
 ובמראה לו פנים על מהור במא ומראה לו פנים
 תנא לא ר"מ שמו אלא ⁴ רבי נהוראי שמו
 ולמה נקרא שמו ר"מ שהוא מאיר עיני
 חכמים בהלכה ⁵ ולא ⁶ נהוראי שמו אלא רבי
 נחמיה שמו ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך
 שמו ולמה נקרא שמו נהוראי שמהרי עיני
 חכמים בהלכה אומר ⁷ רבי האי דמחדרנא
 מחבראי דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה ⁸ ואילו
 חזיתיה מקמיה הוה מחדרנא טפי דכתיב ⁹ והיו
 עיניך רואות את מוריד א"ר אבהו א"ר יוחנן
 תלמיד היה לו לר"מ וסומכוס שמו שהיה
 אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים
 ושמונה מעמי טומאה ועל כל דבר ודבר
 של טהרה ארבעים ושמונה מעמי טהרה
 תנא תלמיד רותק היה ביבנה שהיה מטהר
 את השרץ במאה וחמשים מעמים ¹⁰ אמר
¹¹ רבינא אני אדון ואמהרנו ומה נחש שממית
 ומרבה טומאה מהור שרץ שאין כמות ומרבה
 טומאה לא כ"ש ולא היא מעשה קוז בעלמא
 קעביד א"ר אבא אמר שמואל שלש שנים
 נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו
 והללו אומרים הלכה כמותנו ¹² * יצאה בת
 קול ואמרה ¹³ אלו ואלו דברי אלהים חיים הן
 והלכה כב"ה וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים
 הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו ושונין
 שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן כמותה ששנינו ¹⁴ מי
 שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו דברי ב"ה
 היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר'
 יוחנן בן החורנית ומצאוהו יושב ראשו ורובו
 בסוכה ושלחנו בתוך הבית אמרו להן בית שמאי
 (אי) ¹⁵ משם ראייה אף הן אמרו לו אם כך היית נוהג לא
 קיימת מצות סוכה מימך ללמדך שכל המשפיל
 עצמו הקב"ה מגביהו ¹⁶ וכל המגביה עצמו הקב"ה
 משפילו כל המחזיר על הגדולה גדולה בורחת ממנו
 וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו ¹⁷ וכל
 השעיה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני שעה שעה
 עומדת לו ת"ר שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה
 הללו אומרים גוח לו לאדם שנברא יותר משל
 אדם נברא נמו ונמו גוח לו לאדם שנברא עכשיו
 שנברא יפשפש כמעשיו ואמרי לה ¹⁸ * **ימשמש כמעשיו:**
מתנ"ג ¹⁹ * ה' הקורה שאמרו
 ארבה כדי לקבל אריה ואריה חצי לבנה של
 שלשה טפחים דייה לקורה שתהא רחבה טפח
 כדי לקבל אריה ורחבו רחבה כדי לקבל אריה
 ובריא כדי לקבל אריה רבי יהודה אומר רחבה
 אף על פי שאין בריאה היתה של קש ושל קנים
 רואין אותה כאילו היא של מחבת ²⁰ עקומה
 רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין
 אותה כאילו היא מרוכבת ²¹ * כל שיש בהיקיפו
 שלשה טפחים יש בו רוחב טפח:
 גמ'

עשייה רידה מחיקה היא. ואם תאמר אם כן למה אין מוסקין
 לה מן המורה ואומר ר"י משום דכתיב וכמז את האלות
 האלה דבעינן שתהא כתיבה לשם אלה: **שיודע** פהרה את השרץ.
 כי ימנה מאי חריפות הוא לטהר את השך שהמורה עמלמו כהדיא
 ואומר רבינו שלם דלענין טומאת
 נבילות איירי טעם טומא כוית ממנו
 כמא דהא כתיב על צבאלת חיה
 ושרץ אע"פ שרוחש הוי צבלל חיה
 כמו נחש דדרשינן כמנהרין צפקר
 ארבע מיתות (ו' ט:): וצבל חיה
 הרוכשת זה נחש וליף צרינא ק"ו
 מנחש דלא מכלל נבלת חיה דלמעט
 ליה צמות כהניס טמומא נבילות
 מוכל הולך על גחון וכי מסיק ולא היא
 וסותר הקל ומומר מ"מ חמי צמה
 מנינו ספיר מנחש דלא הוי צבלל
 חיה ה"כ כל שלטי שרוחשין לא הוו
 צבלל חיה ולא מלא ר"י צמות כהניס
 שמועט צסום מקוס נחש טמומא
 נבילות ועוד קשיא לר"י דהדיא
 מנחש צמ"כ כל שלטי טמומא
 נבילות דקמי התם היא מטמאה צמא
 ואין שלטי טמומא צמא שיוכל ומה
 צמא של עשה המכונן דמה כצפורה
 מאלקים: לפי פירוש
 מוקק שבעתים שבעה
 כפולים שבעה פעמים
 שיעלה חשבונם מי"ט
 ויהיה פירושו ותחסרוה
 מעט בעליל האחד
 שחסר מן ה'. ובתלמוד
 סנהדרין דבני עזרא
 גרסי כרי תהא תהא
 נדרשת מי פנים טמא
 ומי פנים טהור. רבא ר'
 מיה בשם ר' יצחק. נתן
 לו הקב"ה למשה את
 התורה מי"ט פנים טהור
 ומי פנים טמא דכתיב
 ודגלו על אהבה שלמה
 אמרו דגלו עלי אהבה
 פירו דגלו בנימין
 מי"ט. וכן הוא אומר
 אהבה ר' אהרות מהרות
 כסף צרוף בעליל ארץ
 מוקק שבעתים. כל
 הדוחק את השעה שעה
 דוחקתו וכל הנדחה מפני
 השעה שעה עומדת לו.
 מרבה ורב ויפך ותמצא
 פירושו בסוף מ"ס ברכות:

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה
 ובמילה ויקח אם לא
 תמצאין חן בעיניו בן מצא
 בה ערוה דבר וכתב לה
 ספר ברייתו ונתן בקדשה
 ושלחה מביתה.
 2. או איש אשר תעבר
 עליו רוח קנאה וקנא את
 אשתו והעמיד לה
 האשה לפני ה' וקשה לה
 הבהן את כל התורה
 האתא במדבר ה' ל
 3. ונתן לבם ארני לחם
 צר ומים לחץ ולא יבקע
 עוד מוריק וידו עיניך
 ראות את מוריק:
 ישעיהו ל ב

הגהות הב"ח

6) רש"י ד"ה ישמש
 וכו' ולא ימח מלעשרה:
 8) ד"ה רחץ אותה
 כאלו היא הלוקה או
 נפסלת ומרובתה הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבינא אני ארון
 ואתה ר"י. ע"י משנת
 רמ"א פ"י ס"י שם א"ר
 בת קול ואמרה אלו ואלו
 דברי אלהים חיים. ע"י
 רש"י תפוח דף ט ע"א
 ד"ה הא קמ"ל:

הגהות מהר"ב

א) גמ' יאהה בת קול
 ואמרה אלו ואלו דברי
 אלהים חיים הן. ר"י ע"י
 פירושו צנין עיניו דף
 כט ע"ב ודף פס ע"ב וע"י
 גס דרע"ט"א כ"ן:

מוסף רש"י

ומצאו בן עירו. ששמו
 כשמו והוא תמאה הע"ל
 (סוטה כז.) שמך שממית.

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה
 ובמילה ויקח אם לא
 תמצאין חן בעיניו בן מצא
 בה ערוה דבר וכתב לה
 ספר ברייתו ונתן בקדשה
 ושלחה מביתה.
 2. או איש אשר תעבר
 עליו רוח קנאה וקנא את
 אשתו והעמיד לה
 האשה לפני ה' וקשה לה
 הבהן את כל התורה
 האתא במדבר ה' ל
 3. ונתן לבם ארני לחם
 צר ומים לחץ ולא יבקע
 עוד מוריק וידו עיניך
 ראות את מוריק:
 ישעיהו ל ב

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה
 ובמילה ויקח אם לא
 תמצאין חן בעיניו בן מצא
 בה ערוה דבר וכתב לה
 ספר ברייתו ונתן בקדשה
 ושלחה מביתה.
 2. או איש אשר תעבר
 עליו רוח קנאה וקנא את
 אשתו והעמיד לה
 האשה לפני ה' וקשה לה
 הבהן את כל התורה
 האתא במדבר ה' ל
 3. ונתן לבם ארני לחם
 צר ומים לחץ ולא יבקע
 עוד מוריק וידו עיניך
 ראות את מוריק:
 ישעיהו ל ב

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה
 ובמילה ויקח אם לא
 תמצאין חן בעיניו בן מצא
 בה ערוה דבר וכתב לה
 ספר ברייתו ונתן בקדשה
 ושלחה מביתה.
 2. או איש אשר תעבר
 עליו רוח קנאה וקנא את
 אשתו והעמיד לה
 האשה לפני ה' וקשה לה
 הבהן את כל התורה
 האתא במדבר ה' ל
 3. ונתן לבם ארני לחם
 צר ומים לחץ ולא יבקע
 עוד מוריק וידו עיניך
 ראות את מוריק:
 ישעיהו ל ב

תורה אור השלם

1. כי יקח איש אשה
 ובמילה ויקח אם לא
 תמצאין חן בעיניו בן מצא
 בה ערוה דבר וכתב לה
 ספר ברייתו ונתן בקדשה
 ושלחה מביתה.
 2. או איש אשר תעבר
 עליו רוח קנאה וקנא את
 אשתו והעמיד לה
 האשה לפני ה' וקשה לה
 הבהן את כל התורה
 האתא במדבר ה' ל
 3. ונתן לבם ארני לחם
 צר ומים לחץ ולא יבקע
 עוד מוריק וידו עיניך
 ראות את מוריק:
 ישעיהו ל ב

16 [לקמן ג.ג.] 3 שם העלם
 א לא קפוי על רימ' אלה על
 רצי הוסיף המוכר בתלמוד,
 4 שנת יקני: ע"ש
 5 ומפסוק דלמחר קי.
 6 ד"ר מורי"ט כתב דלית
 דגריס רב, 7 8 [פסדה"מ]
 9 וס' איתא רב, 10 [גיטין 10]
 11 זכרות יל. סוכה ג. ז:
 12 [שם כט: ע"ש]
 13 [שם לקמן ג. ג. ונדרים
 ה. ה.] 14 [זכרות סד, 15
 16 [שם ימשה משיקא
 17 שיהא זכר מהתע' או אם
 תע' יפספס מעשי ויחזר
 18 משה. כרוך ע"ש ויחזר
 19 [שם ג. ג. 10] 20 [שם
 לזכר, 21 [לקמן ע. סוכה
 22: ז"ב יד: אהלת יצ"ט
 23 [שם 10] 24 [ויקרא יא,
 25 [זכרות 10] 26 [שם
 27 [שם 10] 28 [שם 10]
 29 [שם 10] 30 [שם 10]
 31 [שם 10] 32 [שם 10]

Hint Sheet for Eruvin 13a

Jastrow abbreviation: Erub. 13a

See entry II	אתא
See entry for קמי	לקמיה
Look up abbreviation in the back of Frank	דר"ע
This word has three prefixes!	ומדלא
Root: קום	למיקם
See entry for אליבא	אליביה
This is a name	רבי ישמעאל
ו- + הדר	והדר

Hint Sheet for Eruvin 13b

Jastrow abbreviation: Erub. 13b

Look up abbreviation in the back of Frank	א"ר
This is a name	אחא בר חנינא
Root: ידע	וידוע
Look up as is	לפני
See entry II	מי
Root: הוי	והיה
ה- + עולם	העולם

שאיך	ש- + אין (See entry for אין)
רבי מאיר	This is a name
כמותו	Look up as is
ומפני	Look up מפני as is
הלכה	Look up as is
יכלו	Look up under יכל
דעתו	Root: דעת
שהוא	ש- + הוא
פנים	Look up as is
אבהו	This is a name
יוחנן	This is a name
תלמיד	Look up as is
היה	Root: הוי
לו	Look up as is
לר"מ	Look up abbreviation ר"מ in back of Frank
וסומכוס	This is a name (סומכוס + prefix -ו)
שמו	שמ + -ו
ארבעים	Pl. of ארבע (See entry for ארבע)
ושמונה	ו- + שמונה
טומאה	Look up as is

ו- + על	ועל
See entry for תני	תנא
Look up as is	ותיק
ב- + יבנה (See entry for יבנה)	ביבנה
One of 8 creepy-crawlies identified in Lev. 11:29-30; see Torah Verse sheet	השרץ
ב- + מאה	במאה
Pl. of חמש	וחמשים
This is a name	רבינא
"ן"	אני
Root: דין	אדון
נו- = object suffix ("him/it")	ואטהרנו
Look up in Frank without prefix	ומה
Root: מות (hif.)	שממית
Root: רבי (hif.)	ומרבה
Look up as is	טומאה
Look up as is	טהור
One of 8 creepy-crawlies identified in Lev. 11:29-30; see Torah Verse sheet	שרץ
ש + אין	שאין
Look up phrase in Frank	לא כל שכן

ולא	ו- + לא
היא	Look up under הוא
מעשה	Root: עשי
קוץ	Look up as is
בעלמא	Look up as is in Frank without prefix
רבי אבא	This is a name
שמואל	This is a name
שלש	Look up as is
שנים	Look up under שנה
בית שמאי	"house [of] Shamaï" (i.e., the scholars who followed the teachings of Shamaï)
ובית הלל	"and house [of] Hillel" (i.e., the scholars who followed the teachings of Hillel)
הללו	Look up under הלה
הלכה	Look up as is
כמותנו	כמות + -נו
יצאה	Root: יצא
בת קול	Find in Jastrow under בת
אלהים	Look up as is
חיים	Look up as is
כבית	כ + בית

וכי	ן + כי
מאחר ש-	Look up in Frank
מפני	Look up as is
מה	Look up as is
זכו	Root: זכי
כמותן	כמות + ן
שנוחין	Root: נוח
היו	Root: היה
ושונין	Root: שני
דבריהן	דבר + י + -הן
לא עוד אלא ש-	Look up in Frank

Rashi Hint Sheet for Sota 20a

Plural of משנה	המשניות
ש- + הן	שהן
כ- + ד- + גמיר	כדגמיר
Look up in Frank	להו
מ- + רב + ו-	מרבו
ו- + רב + ו-	ורבו
ו- + זה	וזה
Look up as is	אסור
Root: נתר	מותר
Look up as is	איזה
Look up as is	מקרא
ש- + היה	שהיה
See entry for יום	בימי
See entry for תנא	התנאים
Root: בין (Hif.)	ולהבין
כ- + ש- + היה	כשהיה
Root: שאל	נשאל
ב- + בית	בבית

Look up without prefix מ-	מהיכן
Root: למד	ילמדוהו
Root: דמי	ידמוהו

Torah Verses for Eruvin 13a/b

Leviticus 11:29-31

²⁹ The following shall be unclean for you from among the things that swarm on the earth: the mole, the mouse, and great lizards of every variety; ³⁰ the gecko, the land crocodile, the lizard, the sand lizard, and the chameleon. ³¹ Those are for you the unclean among all the swarming things; whoever touches them when they are dead shall be unclean until evening.

ויקרא יא:כט-לא
כט וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵא בַּשָּׂרִץ
הַשָּׂרִץ עַל-הָאָרֶץ הַחֲלָד
וְהַעֲכָבֵר וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ:
לְוְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְטָאָה
וְהַחֲמָט וְהַתְּנַשְׁמֹת: ל^א אֵלֶּה
הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל-הַשָּׂרִץ
כָּל-הַנִּגַּע בָּהֶם בְּמָתָם יִטְמָא
עַד-הָעֶרֶב:

SUPPLEMENTAL TEXTS

Eruvin 13a/b

CONTENTS

PARALLEL RABBINIC TEXTS | *other texts in rabbinic literature where versions of, or ideas from, our text appear*

Bava Metzia 61b	1
Sotah 20a	2

CODES | *codification of our text in later halakhic literature*

Mishneh Torah, Hilchot Sanhedrin 1-2	3
--------------------------------------	---

RISHONIM | *medieval commentators on our sugya*

Hidushei HaMeiri on Sanhedrin 17a (Beit HaBechira)	11
Rabeinu Peretz on Sanhedrin 17a	13
Yad Ramah	14

REFERENCE

Adin Steinsaltz. *Reference Guide to the Talmud.*

Shemonah Sheraztim (שמונה שרצים)	15
Sheretz (שרץ)	16

שופטים. הלכות סנהדרין פ"ב

ח אמרו הכתובים וכו'. ברייתא בסנהדרין פרק אלו כן הנחמקין (דף ס"ח): גמרא זקן ממהל ע"פ כ"ד והוספתא בפרק שקלים ובס"ב דהוספתא דהגניס:

ט בית דין של שלשה שהיה אחד מהם גר וכו'. בס' מהות חליט (דף ק"א ע"ב) גרסיק אמר רבא גר דן אה חבירו דבר טורח פגמא דזו סמיס עליך פליך כוא

דבעיק מקרב אחיך וכו'. אכל גר דן אה חבירו גר ואלו היה אמו מירשאל דן אפילו ישראל ומפניו רבנו כהר"ף ורוב המפרשים שכתב דהיינו לדיני ממונה דוקא ובס' הרו"ך ובס' י' יוחסין אמריק נמי כיון דלמו מירשאל מקרב אחיך קריק זיה ואלו דבעיק אמו מירשאל אפילו אמו מירשאל קאמר וכלל אס כזיו מירשאל ופ"ט שפון אמו מירשאל קן כתבו הכוס' בפרק מהות חליט (ד"ל: ע"ב חליטה) ודין גר דן אה חבירו כהט רבנו פ"ט מירשאל מהלכות אלו והענין שלה כתבו כהן וכחבו שם הוא משום דהא כדזיו פגמי דיינים שבג"ד של כ"ג וב"ד של ג' ממונים לחון אה ישראל מיידי הילכך דין גר דן אה חבירו גר אטו ענין לבטל אלא כה"ט דבחיילוקים שבין דיני ממונה לדיני נפשות קא פסיק: היה אחד ממזר וכו' ש"א אחד דיני ממונה (דף ל"ד): בכל כשרים לדון דיני ממונה ללאווי מלי וכו' ללאווי ממזר. ומ"ט אפילו שלשון ממזרים ל"ל דה"ט לשלשון גרים שהם מירשאל כיון דמקרב אחיך קריק זיה אלא דלעמדת לאמטועין פאולה דגר שפון אמו מירשאל דאפילו חד מייביה גר פסילו אכל אה"ט: כיון דמקריק זכר שפון מירשאל שפילו שלשון גרים שהם מירשאל נמי מקריקין וכיון שהם מייביה רבנו דלפניו שלשון ממזרים כשרים

מחילא שפעין שלשון גרים שפון מירשאל וכל שכן הוא דהא נחמד גריע מרג שפון מירשאל דהא ממזר פסול לבט בקהל וגר כשר לבט בקהל והע"ז דגר שפון אמו מירשאל כשר לבט בקהל ואפילו הכי פסול שהם דלא קריק זיה מקרב זיה: וכן הם היה כל אחד מהם וכו'. שם (דף ל"ד): הווא סמיא פירוש בחד מעיני דהוא דלון דינא ולא אמר ליה ר' יוחנן ולא מידי משום דמקן ההם כהוא סיקא דיני ממונה דמיס ביום ונמתיס בליה פירוש דכיון דכלווי אינו לא מלג למחוי בליה כדמחי סומא בחד מעיניו כיון וכיון דקמי גומרים בליה דין הוא לסומא בחד מעיניו שידון כיום לבתלה וב"כ כרי"ף ואמריקן ההם נמי דהא לא הש ר"י לסתמא דהא דללוג אלא סתמא לבחא משום דהאי סתמא דקמי לה גבי הלכתא דדינא עדיף פסי אי נמי דהוא סתמא דהא ר' מאיר ודהא רבנן ולהכי פסק ר' יוחנן כסתמא דהא דלמחי כרבנן דהא סתמא סתמא דהא ר' מאיר רבנו סומא בחד מעיניו וכו'. והיינו כר"מ ואין ל"ל שצ"ע מפרש הווא סתמא דהוא דלון דינא דמיון דוקא כמו שפירש ר"י וכו' שכתבתי וכו' כרבנן פסק: מה שאין כן בסנהדרין. אפשר לפרש שאין רבנו דקמי אכל מאי דמדבר למיל בין גר שפון מירשאל בין ממזר כיון סומא בחד מעיניו וכו' גר שפון מירשאל פסול לסנהדרין דלא גרע מחליטה דבעיק שהיה אביו ואמו מירשאל וכו' בכל נמוקי יוסף בפרק מהות חליטה בשם כרי"ף ורב אחא שכתב אלא שק"י כהוא לו לרבינו לנבחר דבריו וימר וכיון דגר שפון ישראליה הוא מהפסולין לכהונה ולכתולה מוריין כן כדליתא בס' עשרה יוחסין איכא למימר כרי הוא בכלל והשאו אהך ואלו שהיניו מרג שפון גירוס דבמו כשרה לכהונה דהא אמריקן ההם דלכתולה אין מוריין כן ועוד דלע"ז דימא דהוי בכלל והשאו אהך מרג שפון לכהונה כיון דלא קריק זיה מקרב אחיך ללא בכלל ובשאו אהך הוא. ומ"ט לדעת רבנו כדון דין אמו דלויי נפשות בעיקן שיהא ישראל מכל לדיו שפון פלא כהב כהא דאמו מירשאל אלא בב"ד של שלשה אלא דלסנהדרין מיפסל וכן נראה מדבריו כוף פ"ה מהלכות אלו:

מ ב"ד של שלשה שהיה אחד מהם וכו'. בשמנה פ' אחד דיני ממונה הכל כשרים לדון דיני ממונה ואמריקן הכל ללאווי מלי אמר רב יודא ללאווי ממזר פס פס פירוש חדל זימנא ומקסיקן חדל ללאווי ממזר וחדל ללאווי גר ואלו דהיינו גר סתמא כיון לדון גר כמותו אבל לדון אה ישראל הוה סמיא פירוש ישראל כדליתא פ' כהולין ובס' מהות חליטה: וכן אס היה כל אחד מהם וכו'. בס' אחד דיני ממונה הכל כשרים לדון דיני ממונה ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלא כהנים ולויים וישראליים המשוייסיס לכהונה ואמר סתמא כהב שפון מעיקס בחד כך מנוקס מכל מוח שפגמא כולך ימא רעמי ומוס אין כך ומיימי לה פ' ע"י דלמריקן בס' בא סימן דהוא סמיא דהוא כהן דהוא כהן דהוא כהן ויחנן רבנן דן דינא ולא קאמר ליה ולא מידי ולקסיקן ויכזי עניד כהא והא אמר ר"י הלכא כסתא משנה ומקן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואין כשר לדון ולמריקן ללאווי מלי ואמר ר"י ללאווי סומא בחד מעיניו ר"י סתמא אחריתא אשכח דמקן דיני ממונה דין כיום וגומריין בליה כלומר דלא ילפיין ריביס מננטיס ולקסיקן ומלי אולמא דהאי סתמא מהאי סתמא אי בניה אימא סתמא דריבס עדיף וליבניע אימא משום דקמי לה גבי הלכתא דריבס שפון וכך סתמא דפ' בא סימן ר"מ ורבנן פליגי עליה והוא סתמא דהוא דן דינא סומא בחד מעיניו כהו דלא כהוא סתמא דדינא פסול להעיד וכלל שפון פסול לדון דלא אשכחנא שיהי פסול להעיד ושפון לדון וכן פירש"י ז"ל אכל כשרי מעיניו אפילו לפדות פסול דכתיב או רחא פ"כ. ומה שכתב בכה"ט שרבינו פסק כר"מ אינו נכון כלל דהא אמריקן כדליו ללאווי סומא בחד מעיניו ומי ר"מ היה וכהא פליגי רבנן עליה ואפילו סומא שהיה כהן וכו' ומשפט דסומא כשרי מעיניו קאמר וכהא פליגי רבנן עליה סוף דהוא דשפון רבנו רבנן ופסק כר"מ. וקו שבדל דהוא סמיא אמו דר"י סתמא אחריתא אשכח וכתיב עליה אלא כתיב סתמא לא ידד לדעת רבנו ולגירסת הספרים. ומה שכתב ה"ה ור"י כשרי סומא לדון כסתמא בחד מעיניו קאמר ואפילו סומא דכתיב מעיניו קאמר לוי גירסתו פלא היה גורם בסומא בחד מעיניו וכן מראה גירסת הכוס' ועודל דהוא סמיא סתמא כשרי מעיניו ממא היה ורבינו לא פסק כר"מ אלא כרבנן ולפי גירסת הספרים פלג וביא גירסת רש"י ז"ל הנוטה:

ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו כענין שנאמר ויקם משה ויושיען. ומה משה רבינו עניו אף כל דיין צריך להיות עניו. יראי אלהים כמשמעו. שונאי בצע אף כמון שלהם אינו נבהלין עליו. ולא רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו. אנשי אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדתן. אזהבין את האמת ושונאין את החמס ובורחין מכל מיני העול: ח אמרו הכתובים שמבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ ישראל ובודקין כל מי שימצאוהו חכם וירא חמא ועניו ושפוי ופרקו נאה ורוח הבריות נוחה הימנו. עושיין אותו דיין בעירו. ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית ומשם מעלין אותו לפתח העזרה. ומשם מעלין אותו לבית דין הגדול: ט בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר הרי זה [פ] פסול. עד שתהיה אמו מירשאל. היה אחד ממזר אפילו שלשתן ממזרים הרי אלו כשרין לדון. וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו כשר מה שאין כן בסנהדרין. אבל

א טוח"ט ס"י יו ספ"ג עין ס"י ט: אכל

אע"פ

אע"פ

לחם משנה

האריך מסביר ודברים רבה עני דגמ' דידן פ' אלו כן הנחמקין (דף ס"ח): אמרו ואלוהין ככל המקומות כל מי שהוא חכם שכל ברך ודעת הגבירות נוהה סימא פ"ב וכן בכהוספתא דסנהדרין פרק שניעין אמרו ובודקין כל מי שהוא חכם ועט ושפל וירא השא ופרקו נאה ורוח הבריות נוהה עליו ע"כ. וינין דגמרא דידן ובנוספתא ממ דמא העניו כדברי היושעמי ספק כן רבינו זה נראה לי לדעתו ז"ל. והכרז מוכר"ר אליהו מורח ז"ל כפירוש ע"ז ש"י בפרשת דברים הקשה הקושיות שהקייסי פל רבינו והינה היבד נ"ע. ומה שאמר רבנו לר"ך שיהיה וכו'. פשוט הוא שכל זה אינו לענוכא וכמבואר בדברים רבה שבבבאי לא נחלא מג' מביא מחמד אכל מוינא בני בני' הדיוסות לדיני ממונה ונ' הכתובים סמוכים לגולוח וחבלות כמבואר לקמן:

אע"פ

ח החכם וירא השא וכו'. הש"ס שכתב אלו כן הנחמקין לא אמרו הלא חכם ופסל ברך ודעת הגבירות נוהה סימא פ"ב כדברי היושעמי בפרק ס"ק דסנהדרין וכדברי הכוספתא ופ"ט דבעיק שד פסי מדוס אחרוס שפא ממון ופאכס קאמא אשכר דהכל בכלל יבא חסא ונמרא דידן שלא היכיר אלא ג' אשכר שלא הש לזכיר אלא הג' שס עיקר אכל מכל מקום כלכו שבעה בעיק: מ ב"ד של שלשה וכו'. שם בפרק אחד דיני ממונה הכל ללאווי גר ומפרש רבנו גר שפון מירשאל כדמשמע פ' הוולין (דף מ"ה): ובפרק עשרה יוחסין (דף ע"ז): וכן פירש בהלכות: אפילו שלשון ממזרים וכו'. ה"ה שלשון גרים וכו':

אע"פ

[א] וכן כתבו החוס' כדמשמע פרק החולץ והא דאמרי' הבא פ' אחד דיני ממונה הכל כשרים לדון דיני ממונה לאיתוי גר ואע"ז דאין אמו מירשאל היינו לדון את חבירו גר כדאמריקן פ' מצות חליצה גר דן את חבירו וכו' ומה היתה אמו מירשאל דן אמי ישראל ולא כמו שכתב דלענין דיני נפשות איתוי דין את חבירו ולא ישראל אבל לדיני ממונה כשר ועוד דהוא סמיא פירוש ישראל אלא כהוא סתמא דדינא עדיף פסי אי נמי דהוא סתמא דהא ר' מאיר רבנו סומא בחד מעיניו וכו'. והיינו כר"מ ואין ל"ל שצ"ע מפרש הווא סתמא דהוא דלון דינא דמיון דוקא כמו שפירש ר"י וכו' שכתבתי וכו' כרבנן פסק: מה שאין כן בסנהדרין. אפשר לפרש שאין רבנו דקמי אכל מאי דמדבר למיל בין גר שפון מירשאל בין ממזר כיון סומא בחד מעיניו וכו' גר שפון מירשאל פסול לסנהדרין דלא גרע מחליטה דבעיק שהיה אביו ואמו מירשאל וכו' בכל נמוקי יוסף בפרק מהות חליטה בשם כרי"ף ורב אחא שכתב אלא שק"י כהוא לו לרבינו לנבחר דבריו וימר וכיון דגר שפון ישראליה הוא מהפסולין לכהונה ולכתולה מוריין כן כדליתא בס' עשרה יוחסין איכא למימר כרי הוא בכלל והשאו אהך ואלו שהיניו מרג שפון גירוס דבמו כשרה לכהונה דהא אמריקן ההם דלכתולה אין מוריין כן ועוד דלע"ז דימא דהוי בכלל והשאו אהך מרג שפון לכהונה כיון דלא קריק זיה מקרב אחיך ללא בכלל ובשאו אהך הוא. ומ"ט לדעת רבנו כדון דין אמו דלויי נפשות בעיקן שיהא ישראל מכל לדיו שפון פלא כהב כהא דאמו מירשאל אלא בב"ד של שלשה אלא דלסנהדרין מיפסל וכן נראה מדבריו כוף פ"ה מהלכות אלו:

עוד לשלשה להיות קופה נגבית בשנים מהם ומתחלקת בשלשתם ושיהא שם עוד רופא ר"ל מוהל ואומן ר"ל מקיז דם ושני אלו נחשבין באחד שאומנותם קרובה ועוד אחד לכלר לכתוב ספרים ועוד אחד ללמד תינוקות והרי מאה ועשרים. וכל שהוא פחות מזה אין ראוי לסנהדרין אלא ידון על פי שלשה. ר' נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות שיהא כל אחד מן העשרים ושלשה שר לעשרה, ואין הלכה כדבריו אלא כתנא קמא:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

אין מעמידין בסנהדרין אלא מיוחסין והם הראויים להשיא לכהונה שנאמר והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין ומנוקים מכל מום וכן אמרו למטה שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי תורה וחכמה מפוארה ומסולסלת במדות יודעים בכל חכמה ודרכי העבודה זרה והכשפים ומהלכות הכוכבים כדי לדון את בעליהן מתוך הידיעה וכן שיהיו יודעין בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי תורגמן וכן שלא יהיו בעלי מום ושיהיו בעלי זקנה בינונית לא זקנה מופלגת וכן שיהיו בעלי קומה ובעלי מראה ושיהיו משכילים וחריפים בכל ענין דרך הפלגה אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא תלמיד חכם היודע לטהר את השרץ מן התורה ויראה לי בפירושו דבר זה שאם יראו תקלות יוצאות בדורותיהם באיזו דין תורה יצאו לחדש דינין ולהוסיף ולגרוע להוראת שעה וליתן סמך לדבריהם מן התורה ובדומה לזה כתבו הגאונים בדיני התלמוד שיש ביד רבנים או גאונים לחדש גזרות ותקנות דרך כלל או דרך פרט להסיר איזה ענין מכוער לפי מה שיראה בזמנו בסמך מועט ועל דבר כיוצא בזה כתבו גדולי המפרשים לא נתן התלמוד אלא לבעלי הקבלה המומחית או לבעלי הסברה הנכונה ושקול הדעת הצלול להיות גורעים ומוסיפים ודורשים אלא שפרגוד זה ננעל בפני רוב בני אדם ואין ראוי לכך אלא מופלג בדורו בידיעה וחריפות ופלפול מיושר ודעת מיושבת דברים אלו שכתבנו כלם לא נאמרו אלא בסנהדרין הן גדולה הן קטנה אבל בית דין של שלשה אין מדקדקין אחריהם בכל אלו ומ"מ צריך לדקדק אחריהם בתכמה ועונה ויראת חטא ושנאת המיית ממון ובשלמות המדות:

סנהדרי גדולה מקומה בלשכת הגזית והיא היתה בבית המקדש בעזרת ישראל ובמקום חול שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וסנהדרי קטנה היו בירושלים שנים אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית וכן היו מעמידין סנהדרי קטנה בכל מקום שיש שם מאה ועשרים איש כמו שכתבנו ומקומה בכל מקום בשער העיר ובית דין של שלשה בכל מקום: **לעולם** יזהר אדם שלא להטיל קנאה בין החברים אפילו פרנס ונביא המנהג את העם ברצון

אחת או שתיים כלומר אחת ביהודה או שתיים אחת ביהודה ואחת בגליל:

[יו ע"א] **המשנה** השביעית והכוונה לבאר בה ענין החלק הרביעי. ואמר על זה: סנהדרי גדולה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר (במדכ יא, טז) אספה לי שבעים איש ומשה על גביהן הרי שבעים ואחד. ור' יהודה אומר שבעים. והלכה כתנא קמא. ומנין לסנהדרי קטנה שהיא של עשרים ושלשה, שנאמר (במדכ לה, כז) וישפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת ר"ל עשרה מחייבים והיא עדה שופטת ועשרה מזכין והיא עדה מצלת והם עשרים. ומנין לעדה שהיא של עשרה, שנאמר במרגלים (במדכ יז, כז) עד מתי לעדה הרעה הזאת וכבר יצאו מהם יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר (קמות נג, ט) לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני הא לטובה אנו הולכים אחרי רבים. וא"כ מה תלמוד לומר לנטות אחרי רבים להטות, ללמדך שלא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה על פי אחד ר"ל שכל שאחד מכריע לכף זכות דינו בכך אבל לרעה אין מכריעין אלא על פי שנים וכל שאתה צריך לעשרה מזכין אתה צריך בהכרח לשנים עשר מחייבין שאין די לך באחד עשר שאין מכריעין לחובה על פי אחד ונמצאו עשרים ושנים. ואין בית דין שקול ר"ל שאין אתה יכול לעשות בית דין שקול ר"ל זוגות. מוסיפים עליהם עוד אחד והרי עשרים ושלשה ואע"פ שמ"מ אי אתה מוציא בכך הכרעה על פי שנים שאם אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אין כאן עדיין הכרעה אלא באחד ואם עשרה מזכין יש כאן הכרעת שלשה, פרשה בגמ' בשאמר אחד מהם איני יודע שמוסיפין שנים ונמצא בית דין שקול שזה שאמר איני יודע הוא כמי שאינו ונשארו להם עשרים וארבעה אחד עשר מזכין ושלשה עשר מחייבין. וכן כל שלא נתקיימה הכרעה אף בתוספת זה מוסיפין לעולם שנים אחר שנים עד שירבו המזכים באחד או המחייבים בשנים או שיגיעו לשבעים ואחד כמו שיתבאר במסכתא זו:

וכמה יהא בעיר ותהא ראויה להושיב בה סנהדרי קטנה, מאה ועשרים איש ופירשו הטעם בגמ' מפני שכל סנהדרי קטנה מושיבין לפנייהם שלש שורות של תלמידי חכמים בכל שורה מהם עשרים ושלשה וכל שצריכין להוסיף מוסיפין מהם ונמצאו עם סנהדרין תשעים ושנים ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ושנים ושני חזנים ר"ל שמשי בית דין להלקות ולהזמין בעלי הדין ושני סופרים לכתוב טענות בעלי הריב אחד לטענות חובה ואחד לטענות זכות ושני בעלי דין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין והרי קי"ד וצריכין

לחובה אבל אלו חזר ואמר טעם לזכות ודאי שומעין שהרי אף באחד מן התלמידים אמרו שעונה לזכות ומעלין אותו ויושב עמהן כל היום ואין עונה לחובה כמו שיתבאר ולא אמרו אלא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אע"פ שאמר איני יודע כל שחזר והראה טעם לדבריו שומעין לו ואפילו לחובה שהרי אף המלמד זכות חוזר ומלמד חובה בדיני ממונות כמו שיתבאר:

סנהדרין שפתחו בדיני נפשות כלן לחובה פוטרין אותו מכיון שתקנו הלנת דין למי שלא מצאו לו זכות ביום ראשון שמא ימצאו לו טעמי זכות מכיון שפתחו כלם לחובה אין רואין לו עוד זכות ואינו נהרג עד שיהפכו מקצתן בזכות וירבו המחייבים:

זי ע"ב כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים ויודעים לדבר בשבעים לשון ואחד לשמוע אע"פ שאינו יודע לדבר אין מושיבין בה סנהדרין אפילו היו בה כמה רבבות מישראל הא מכיון שיש שם שנים יודעים לדבר לחקור את העדים הבאים לפניהם והשלישי עמהם לשמוע אע"פ שאינו יכול לחקור הרי הן בית דין בקבלת העדות ושאר סנהדרין סומכין עליהם ואע"כ אין זו סנהדרין חשובה ואם היו בה שלשה הרי זו סנהדרין בינונית ואם ארבעה הרי זו נקראת סנהדרין חכמה וגדולי המחברים פירשו ענין זה בדרך אחרת והוא שפירשו יודעים לדבר שראויים להורות בכל התורה כלה ואחד לשמוע ר"ל לחקור ולשאל ולשאת ולתת עם אותם השלמים וזה נראה יותר שאם כפירוש ראשון הרי אמרו שאין מעמידין שם אלא איש בקי יודע בשבעים לשון:

כל מקום שנאמר בתלמוד למדים לפני ר' הוא נאמר על לוי וכל שנאמר דנין לפני חכמים נאמר על שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנינא בן חכינאי ושמעון התימני וכל מקום שנאמר רבותינו שבבבל נאמר על רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא דייני גולה קרנא דייני דארץ ישראל רב אמי ורב אסי דייני דפום בדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אחא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא סבי דפום בדיתא רב יהודה ורב עינא חריפי דפום בדיתא איפה ואבימי בני רחבה אמרי בפום בדיתא רבה ורב יוסף נהרבלאי מתנו רמי בר בריכי אמרי במערבא ר' ירמיה אמרי בי רב רב הונא ומה שהקשו בכאן והא אמר רב הונא אמרי בי רב כבר תרצוה אימא רב המנונא כלומר אמר רב המנונא אמרי בי רב ולעולם אמרי בי רב רב הונא הוא וכמו שאמרו ביבמות פרק הערל אמרי בי רב מנו רב הונא שלחו מתם רב ירמיה מחכו עלה במערבא ר' יוסי בר' חנינא ויש להקשות ממה שאמרו במסכת נזיר (מ"ז א') מתקיף לה ר' יוסי בר' חנינא וכו' מחכו עלה במערבא ומתוך כך גורסין כך איפוך אמרי במערבא ר' יוסי בר' חנינא שלחו מתם ר' ירמיה:

תלמיד חכם ראוי לו לקבוע דירתו במקום הראוי לו

השם יתברך צריך להזהר כשממנה פרנסים על הצבור שלא יטיל קנאה במנויו בין המשפחות דרך הערה אמרו וישארו שני אנשים במחנה בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמר משה כיצד אני עושה אם אני בוחר חמשה חמשה מכל שבט נמצאו עשרה חסרים ששה ששה נמצאו שנים יתירים ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה מכל שבט והביא שבעים ושנים פתקין על שבעים מהם כתב זקן ועל שנים מהם כתב חלק כללם ונתנם בקלפי אמר להם באו טלו פתקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר קדשוך מן השמים עלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך ואני מה אעשה ובירושלמי תמהו על גירסא זו אלו כתבתני זקן סליקית כלומר הגע עצמך שאירע פתק של זקן לכל השבטים הרי אין השנים רוצים ליטול ויאמר כל אחד אלו כתבת זקן בפתק זה היה עולה בידי זקן גם כן אלא כך עשה נטל שבעים וארבעה פתקין על שבעים ושנים כתב זקן ועל שנים חלק כללם ונתנם בקלפי ותמהו עוד שם הגע עצמך שעלו כולם זקן ותירצו מעשה נסים היה ומסורגים עלו ויש מי ששואל ולמה הוצרך לכל אלו ודיו בשנים עשר פתקין כנגד שנים עשר שבטים ויכתוב על העשרה ששה ועל השנים חמשה ומ"מ היה שם עלבון שבט אבל מאחר שהושוו בשעת ברירה בששה ששה אין כאן עוד עלבון שבט ומי שעלה בידו עלבונו שלו לבדו ולא לשבטו עמו ועל הדרך זה בעצמו בעניני ממונות הוזהר מאיליו שלא להטיל קנאה כשנתקדשו הלויים תחת הבכורות והיו הבכורות עודפים רע"ג ואמר שם ולקחת חמשת שקלים לגלגולת אמר משה כיצד אעשה אם אומר לו תן לי פדיוןך אומר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא שנים ועשרים אלף פתקין וכתב עליהם בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים כללם ונתן בקלפי אמר להם באו טלו פתקיכם מי שעלה בידו בן לוי אומר לו כבר פדאך בן לוי עלה בידו חמשת סלעים אומר לו תן לי פדיוןך וצא ובתלמוד המערב פירשו שעל עשרים ושנים אלף ורע"ג כתב בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים על הדרך שבארנו למעלה:

אף המתמנים מפי נביא ומפי פרנס צריך להתבונן בעצמם אם ראויים לכך אם לאו ואם מוצאים בעצמם שאינם ראויים לכך אל יפתה אותם מנוי גדול ואפילו נתמנו מפי נביא והוא שאמרו גם כן וישארו שני אנשים במחנה נשתיירו כלומר שלא הוצרכו לקלפי שמאליהם נשמטו אמרו אין אנו ראויין לגדולה זו אמר הקב"ה הואיל ומעטתם עצמיכם הריני מוסיף בגדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שכלם נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו:

זה שכתבנו במי שאומר שאינו יודע שהוא כמי שאינו אפילו חזר והראה טעם אין שומעין לו מכיון שאמר איני יודע כבר נסתלק ומ"מ דוקא בשחזר ואמר טעם

שהוא טמא, וא"כ התורה שטימאתו, אין טעם כדבר, אלא חק וגזירת מלך היא טומאת פרץ ולבישת כלאים ושעטנו. וכי האי גוונא אמרינן בירושלמי ופנהרין פ"ד ה"א, תלמיד ותיק היו: לו לר"מ דהוה מקטע טורא דסיני, פ"י מחוך חריפות היה עושה קלין וחמורין לטמא מה שטיהרה תורה וכן להיפך, והתורה שטימאתה, חק המלך וגזירה היא. [תלמידי רבינו פרץ].

[יז ע"ב] נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, פ"ה גבאין המחלקין, הא ה' משיחא דבצרי לעיל וכו'. ולפירושו צ"ל דבית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא הוו בלא גברא, דא"כ נפישו להו. וקשה למהר"ם, דהא בגבאין המ(ת)חלקים תיסגי בני, וכן משמע קצת בס"ק דבבא בתרא (ח"ו, כ"ו) ועוד לא נראה לומר דבית הכסא ובית המרחץ הוו בלא גברא. לכן נראה דגבאין [מחלקין תלתא, וכ"ה הו' החזן, ובית המרחץ ובית הכסא תרווייהו חד בית וחד גברא, הא חמשה, ורופא ואומן חד גברא כדפירש בקונטרס הוא שיתא. כן נראה למהר"ף ז"ל. [תוספות תלמידי הר' פרץ].

שימש וכו' דרוש וקבל שכר הוא, אלא בעיין כלשון הזה לא שייך כן. וי"ל לנודר באדם האומר הרני נזיר אם שור סיני נהרג בכ"ג.

ועוד י"ל דגמרא [נר' דצ"ל בעיא] למיגמר דורות משעה. ותדע, מדקאמר מי גמרינן שעה לדינו מדורות בכ"ג, כלומר ומינה נשמע למיגמר נמי דורות משעה אי מצטרפין, ת"ש מדקאמר קרא אם בהמה וכו', מכלל דלא גמרינן שעה מדורות, וכן לא גמרינן דורות משעה. או לאידך גיסא, מדגלי קרא דגמרינן שעה מדורות, ה"ה לאידך גיסא. [תוספי תלמידי הר' פרץ ז"ל].

[יז ע"א] **אלא** מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה. ר"ת פירש שיודע לטהר השרץ מדין טומאת נבילות וכו' ככתוב בתוספות (ועי' תוס' הרא"ש מי דקשיא ליה בזה). ועוד קשה לפירוש ר"ת, דלטהר משמע מכל טומאות.

לכן נראה לרבינו שמשון, אני אדון ואטהרנו, כלומר מקל וחומר אטהרנו, אם לא היה כתוב בתורה

פרק שני - כהן גדול

תאמר ורב יוסף מי לא אסיק אדעתיה דמלך [נר' דצ"ל - לא] דנין אותו.

וי"ל דרב יוסף לטעמיה דאמר לקמן (וי"ט, א') לא שנו אלא מלכי ישראל וכו', וע"כ תירץ מעיד למלך דהיינו מלכי בית דין. ותלמודא דפריך והתנן וכו', ה"ק, והא תנן דמלכי ישראל מיהא לא דיני, וא"כ רישא דמתני' נמי דמעיד, אי למלך מיירי לא תוקמא אלא במלכי ישראל דבהנהו מיירי מתני'. ואם כן מאי מעיד. [תלמידי ר"פ והרא"ש ז"ל] (וע"ע בתוס' הרא"ש).

[יח ע"א] **אימא** לא ליגלי. תימה, איך ס"ד למימר לא ליגלי, הא ממתני' גופה שמעינן דגולה מדקאמר אינו יוצא משם לעולם. וי"ל דמשום הא לא שמעינן מידי, משום דמצינן לאוקומי היכא דהרגו בערי מקלט, התם אמרינן דאינו יוצא, אבל חוץ לערי מקלט ס"ד לא ליגלי. קא משמע לך. [הרא"ש ז"ל ותלמידי הר' פרץ].

[יח ע"ב] **אמר** רב יוסף, מעיד למלך, והא תנן מלך לא דן וכו', ומה סהדותא בעי. ואם

פרק שלישי - זה בורר

בכת אחת כשרים, ואם תפסל השנייה לא הפסיד תביעתו, שהרי בירר דבריו, שאין צריך לו רק לאמת דבריו שטען בכ"ד, והרי הביאן, והוא לא דק, ששכבוד ששכשרים הם, וא"כ זה שפסל כת ראשונה, נאמן לפסלו, ונפסלין ע"י לעדות אחרת, וזה לא הו' נוגע בעדות, שהרי חבירו יוציא תביעתו ככה הכת שנייה שע"כ צריך להביאה. וליכא למימר להכי פסול לקמאי, דשמא לא ימצא השנייה כשרה ונמצא שיתחייב בעדות של אלו אם לא יפסלם, הא ליכא למימר דמסיק אדעתיה כולי האי, דפסולא דשתי כתות לא שכיח.

ורבנן סברי אין צריך לברר, וכיון שהביא כת אחת,

[כג ע"א] **כגון** בי דינא דרב הונא ורב חסדא, פירש בקונטרס שהיו במקום (אחר) [אחד], ולא נהירא וכו', ככתוב בתוספות. וצ"ל שהיו סמוכין זה לזה בני פרסאות, ובעלי דינים היו באמצע, על זה הוא אומר מאי קא טרחנא לך. ע"כ מתוספות תלמידי הר"ם ז"ל.

[כג ע"ב] **גירסא** ראשונה דרש"י ז"ל: ר' מאיר סבר צריך לברר. פ"י מחלוקת כשאמר להביא שתי כתות והביא כת ראשונה בלבד ועמד חבירו לפסלן עם אחר. ר"מ סבר צריך לברר בעל דין את דבריו שאמר לפני כ"ד, ואם לא יברר יפסיד, אבל די לו

בקוץ פעמים שאדם נזוק בו ומת ואעפ"כ אינו בדין שיטמא הקוץ:

ויז ע"כ אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר וכו'. פי' רבינו שרירא גאון ז"ל שנים שיודעין לדבר בתלמוד תורה שברורה להן משנתן וברור להן תלמודן ואין טועין בדבר משנה אף הן ראוין לשיקול הדעת ויש בהן כדי לדבר בעסקי הלכות ואחד לשמוע אע"פ שאין יודע לדבר ואין משניותיו סדורות לו אלא שהוא מבין מה שהוא שומע וכשהוא רואה דברי זה ודברי זה איזה מהן חזק ואיזה מהן בטל^ל. ויש אומרים שנים לדבר בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב. ופירו' קמא דייקא מדמייתי לה להא דרב יהודה דכל עיר שאין בה שנים לדבר אאידך דרב יהודה דאמר אין מושיבין בסנהדרי אלא מי שיוודע לטהר את השרץ מן התורה דמיירי במדת חכמה ופלפול ולא קא מייתי לה אדר' יוחנן דמיירי בשבעים לשון ותו מדקאמר ושמועון התימני דן לפנייה בקרקע ש"מ במשא ומתן של תורה קאי בביתו. היו בה שלשה כמו שאמרנו השנים לדבר ואחד לשמוע וביבנה היו בה ארבעה שלשה לדבר ואחד לשמוע ואלו הן ר' אליעזר ור' יהושע ורבי עקיבא לדבר בדברי תורה ושמועון התימני שומע דבריהן ודן לפנייה בקרקע כלומר שהיה משיב על דבריהן כדאמרין דנתי לפני רבן גמליאל ולפי שלא היה כדאי לדבר עמהן אלא לדון ולהקשות לא היה יושב על גבי ספסל:

מיתיבי שלישיית חכמה עיר שיש בה שלשה לדבר חכמה היא וראויה היא להושיב בה סנהדרי רביעית אם יש בה ארבעה אין למעלה הימנה והאי שלישיית ורביעית דקתני בעלת שלש ובעלת ארבע קא בעי למימר קשיא לרב דאמר בשנים לדבר סגיא. ומפרקין הוא דאמר כי האי תנא שניה בעלת שנים חכמה שלישיית בעלת שלש אין למעלה הימנה:

כל מקום שנאמר למדים לפני חכמים דע שעל (לוי קאמר) שהיה למד לפני רבינו. דנין לפני חכמים שמעון כו'. והאי דלא חשבינן ליה לשמועון התימני בהדיהו משום דלא הוה בהדיהו והנך דהוו בהדי הדדי קרי דנין לפני חכמים ושאר השמועה פשוטה היא:

פיסקא וכמה יהא בעיר כו'. ודייקין: הני מאה ועשרין מאי עיבידתיהו. ופשטי': עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה שאם ימותו אלו יוכלו להעמיד אחרים מבני העיר ושלש שורות של עשרים עשרים ושלשה ולקמן תנינן להו באחד דיני ממונות

גרע מאחד מן התלמידים דתנן כפי' היו בודקין (שם) אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ואצטריכו לאוקומא להא כגון דאסתבר ליה טעמא לחובה דכיון דאמר איני יודע הוה ליה כאחד מן התלמידים וקתני התם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו. והאי מימרא ליתא מכמה אנפי חדא דהיכי ס"ד למימרא דאי אמר טעמא דמסתבר לא מקבלין מיניה ותו דעד כאן לא קאמרין התם משתקין אותו אלא דאי אמר יש לי ללמד עליו חובה לא שבקינן ליה למימר אבל היכא דקדים ואמר טעמא מעליא דמסתבר לרובא ליכא מאן דסליק אדעתיה למימר דלא מקבלינן מיניה והכא בדקדים ואמר עסקינן מדקאמר אי אמר טעמא ולא אמר אי יש לו ללמד עליו חובה. ותו מדאמרין לא שמעינן ליה ולא אמרינן לא שבקי' ליה וההיא דאמרין התם שומעינן לו היכא דמסתבר טעמיה להנך כדקתני התם אם יש ממש בדבריו שומעינן לו ואף על גב דלא מסתבר טעמיה לכולהו והרי אתברר לך דהאי מימרא דהאי מרבנן ליתיה כלל ופירוש דילן פירושא מעליא הוא ולית ביה ספיקא כלל:

אמר רב כהנא סנהדרין שראו כולן לחובה ביום ראשון פוטרין אותו מאי טעמא משום דגמירי הלנת דין שאם לא מצאו לו זכות ביום ראשון צריכין להלין את דינו אולי ימצאו לו זכות למחרת ויראה אחד מן המחייבין דברי המזכין והני כיון דהשתא לא חזי ליה חד מינייהו זכותא תו לא חזי ליה ולא מהני למעבד ליה הלנת דין ובעינא (הוה קרי) [הלנת דין] דחזיא להדורי בתר זכותא וליכא הילכך פטרינן ליה: א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי חכמה ובעלי קומה ובעלי מראה ובעלי זקנה כדי שתהא אימתן על הצבור ואל יהיו בזוין בעיני הצבור ויזלזלו בהן ובעלי כשפים כדי שלא יוכלו מכשפים להנצל מידן^{לא} ובקיאין בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי התורגמן דלא להוי כעד מפי עד: אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיוודע לטהר את השרץ מן התורה כלומר להראות מק"ו שהיה בדין שיהא טהור ולא לעשות. מעשה בדבר מאחר שהתורה טמאתו. אמר רבינא אני אדון ואטהרנו. ומה נחש שממית ומרבה טומאה בעולם מחמת מתים שבאין על ידו הרי הוא טהור כשהוא מת שרץ שאין ממית והרי אינו מרבה טומאה לא כל שכן שיהא טהור כשהוא מת. ודחינן דהאי לאו ק"ו הוא דאע"ג דממית ומרבה טומאה אין זה צד חמור כדי שנלמד הימנו לשרץ הקל להקל עליו דהתם גבי נחש מעשה קוץ בעלמא הוא דקא עביד שאף

לא. ויי"מ שידע להכיר בין מכשף לשאינו מכשף ע"כ:

לכ. כדי שיהו גי' בחקירה בי' יודעים לדבר כדי לחקור חד לטובת זה וחד לטובת זה ושלישי שיבין הכל ע"כ.

Temple, a nineteenth blessing was added. This prayer must be recited silently, while standing with one's feet together. According to most authorities, women are also obligated to recite this prayer. During congregational prayer (see מנין), in all but the evening service (ערבית), after the congregation has recited the שמונה שרצים silently, the שליח ציבור (prayer leader) repeats the prayer aloud.

שמונה שרצים *Eight creeping animals.* These are eight creeping animals (small mammals and lizards) whose carcasses convey ritual impurity upon contact (Leviticus 11:29–30). These are the only carcasses of creeping animals that impart ritual impurity upon contact. (See, however, טומאת נבלה.) The Rabbis have extensively debated the identification of these eight creatures. The popularly accepted (but doubtful) identifications are: חלד — weasel; עכבר — mouse, צב — toad; אַנְקָה — hedgehog; כח — chameleon; לטאה — lizard; חמט — snail; תנשמת — mole.

שמחת בית השואבה *The celebration of drawing water from the spring.* The festivity that accompanied the drawing of water for the water libation on the Sukkot Festival. This celebration was held at night in the women's courtyard (עזרת נשים) on all the intermediate nights of the Festival except the Sabbath. All the different musical instruments in the Temple were played, and the pious and the Sages would sing, dance and celebrate before the people. Large torches were placed on high pillars to illuminate the area. A special wooden balcony was constructed for the women. The ground area was reserved for the men.

שמחת תורה See שמני עצרת.

שמייטה See שביעית.

שמייטת כספים See שביעית.

שמני עצרת *The eighth day of assembly.* The eighth day after the beginning of the Sukkot Festival. It follows the seven days of Sukkot (see Leviticus 23:34–36). Though שמני עצרת follows Sukkot, it has certain independent aspects. The two commandments associated with Sukkot, dwelling in the sukkah and waving the lulav and etrog, are not observed on this day. In Temple times, special sacrifices were offered on שמני עצרת; today special prayers and blessings are recited. The annual cycle of the Torah reading is completed on שמני עצרת in Eretz Israel and on the second day of the Festival (שמחת תורה) in the Diaspora. This is an occasion for special celebration, including bearing the Torah scrolls around the synagogue and dancing with them.

שמן המשחה *The oil used for anointing.* The specially prepared spiced oil used for the anointing of the sacred utensils in the Sanctuary and the Temple, the anointing of the High Priests, and of kings (Exodus 30:23–33). It is forbidden to reproduce this oil or to use it for other purposes. The violation of this prohibition is punishable by יבירת — excision.

שמן שריפה *Oil that must be burned.* Terumah (יתרומה)

from oil that has become ritually impure must be destroyed by burning. Nevertheless, the priests are allowed to derive benefit (הנאה) from the oil while it is burning (e.g., for light). This oil is not burned on Sabbaths or Festivals.

שמתא *A severe ban of excommunication.* After a person has been condemned to ostracism (ינידוי) and has still not changed his behavior, he may be placed under this more severe ban (see also חרם).

שן Lit., *tooth.* One of the primary categories of damage (אבות גניקין). It is caused by an animal when acting for its own satisfaction. The most common example of damage under the heading of שן occurs when an animal grazes in another person's field. This category also includes such incidents as an animal rubbing its back against a wall and damaging it. שן damage is assumed to be predictable, and the owner is therefore expected to control his animal, and must pay in full for any damage it causes. The owner is liable for שן damage attributable to his animal in another person's private domain. But he is not liable for such damage if it is caused in the public domain (ירשות הרבים), where all are permitted to move freely.

שני לטומאה *The second degree of ritual impurity.* Something that has become ritually impure by contact with an object of the first degree of ritual impurity (יראשון לטומאה). Ritually impure food of the second degree is called פסול — “disqualified.” It can confer the third degree of ritual impurity (ישלישי לטומאה) to terumah (יתרומה) and sacrificial food. Any liquids that come in contact with something of the second degree of ritual impurity themselves become ritually impure in the first degree. The Sages decreed that certain things, such as holy books and unwashed hands in general, are in the second degree of ritual impurity.

שני סדרים Lit., *two orders.* The ילחם הפנים (shewbread) was arranged on the sacred table in the Temple (שולחן הפנים) in two piles, each containing six loaves, on shelves placed one upon the other. Two bowls of frankincense were also placed on the table. According to some authorities, one bowl was placed on top of each group of loaves. Other authorities maintain that both bowls were placed between the two groups. See בזיכין.

שניות *Secondary relationships.* Relationships forbidden as incestuous by Rabbinic decree. The Torah (Leviticus, chapters 18 and 20) lists many incestuous relationships (יעריות). The Sages expanded this list to include one's maternal and paternal grandmother; the mother of one's maternal and paternal grandfather; the wife of one's maternal and paternal grandfather (even though she is not one's grandmother); the wives of one's father's maternal brothers (his paternal brother's wives are forbidden by Torah law); the wives of one's maternal uncles; one's son's or daughter's daughter-in-law; one's great-granddaughters; one's wife's great-granddaughters from previous marriages; and one's wife's maternal and paternal greatgrandmothers. These prohibited relationships are also referred to as איסור מצנה in the context of the laws of levirate marriage (ייבום). A man who marries a woman related to him in one of these ways is obligated to divorce her and need not pay her marriage settlement (יכתובה). Violation of these prohibitions

one of the four forms of capital punishment (אֲרָבַע מִיתוֹת בֵּית) (דין). The condemned criminal was executed by pouring molten lead down his throat. The crimes punished in this manner were sexual intercourse with both a woman and her mother or grandmother, and adultery committed by the daughter of a priest (יֵבֶת כֹּהֵן). The adulterer was executed by strangulation (אֶחָנֵק). (2) See נִשְׂרָפִין.

שָׂרָץ Lit., a creeping animal. Generally, rodents, lizards, insects or any other small creature that crawls. Ritual impurity is imparted by the carcasses of eight different creeping animals (Leviticus 11:29-37; see שְׂמוֹנֵה שָׂרָצִים). The Talmud often refers to these eight creatures by the term שָׂרָץ, without any further description. The Sages stated that the smallest of these eight animals was from birth at least the size of a lentil's bulk (כְּעֵרֶשֶׂה). Hence, to contract ritual impurity one must touch a piece no smaller than that size of the carcass of a creeping animal. Moreover, one is liable to lashes (מִלְקוֹת) for eating a lentil's bulk of such an animal.

שָׂרָץ הָעוֹף Flying insects. The Torah (Leviticus 11:20-23) prohibits the eating of all flying insects with the exception of certain species of grasshoppers that can be identified by the following signs: (1) They must have six feet, two of which are extended (called כְּרָעִים) and used for hopping. (2) They must have wings that cover the majority of their bodies. (3) They must belong to the species known as חֲגָב. Despite the prohibition against eating flying insects, it is permitted to eat honey, since it is not a true secretion of the bee and not part of its body.

שְׂתוּי נֵי Intoxicated with wine. It is forbidden to enter the Temple Courtyard while drunk, and violation of this prohibition by a priest is a capital offence, though the sentence is meted out by divine retribution (יִמִּתָּה בְיַד שָׁמַיִם) and not by an earthly court. Anyone who drinks a יִרְבִּיעִית of wine is included in this category. If a priest serves in the Temple while drunk, his service is disqualified.

ת

תְּגִלְחַת Shaving. In the following instances, the Torah requires shaving one's head or one's entire body as part of a process of purification and the assumption of a different status: (1) A Nazirite (נָזִיר see נְזִירוֹת) who completes his Nazirite vow (see Numbers 6:18-19). Upon the termination of the period of his vow, a Nazirite shaves his head. This was carried out in a special chamber within the women's courtyard in the Temple (see עֲזֵרַת נָשִׁים). Afterwards, the Nazirite's hair was placed in the fire over which his peace-offering was cooked (see אֵיל נָזִיר). (2) A Nazirite who has become ritually impure because of contact with a dead body must shave his head on the day

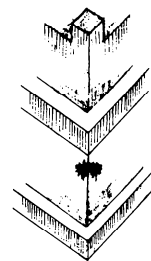
שְׂתוּקִי A child whose mother's identity is known but whose father's identity is not. With regard to the laws of marriage a שְׂתוּקִי is considered as a possible מְזוּמָר. See עֲשֶׂרֶה יוֹחֲסִין; אֲסוּפֵי.

שְׂתוּת A sixth. The Sages ordained that the profit taken by an individual on basic necessities may not exceed this proportion. Similarly, any transaction in which an article is sold for a sixth more than its value is considered fraud (אִינוּנְאָה), and the difference must be returned. The usual reckoning of a שְׂתוּת is in relation to the total amount involved. In other words, twenty percent more than the real value.

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם The two loaves. Two loaves brought as a communal offering on the Festival of Shavuot (Leviticus 2:17). In contrast to most of the other meal-offerings (מִנְחָה), these loaves are of leaven. Their shape resembles that of the shewbread (לֶחֶם הַפְּנִיִם) which, however, was unleavened. Two lambs were brought as peace-offerings (שְׁלָמִים) together with these two loaves (שְׁלָמֵי צִבּוֹר). Both the loaves and the lambs are ceremonially waved. Afterwards, they are divided up among the priests and eaten in the Temple Courtyard (עֲזָרָה).

שְׁתֵּי שְׂעֵרוֹת Two pubic hairs. When girls reach twelve and boys thirteen, and these pubic hairs appear, the Halakhah considers them adults. Both conditions are necessary.

שְׁתֵּים שָׁהֵן אַרְבַּע Lit., two that constitute four. The manner in which the blood of burnt-offerings (עוֹלָה), guilt-offerings (אֲשָׁם), and peace-offerings (שְׁלָמִים) is presented on the altar. The blood is sprinkled on the two opposite corners of the altar so that it will run down on each of the four sides. The blood is sprinkled on the northeastern and southwestern corners of the altar.

he purifies himself. On the following day, he brings the required sacrifices and begins his Nazirite vow anew (see Numbers 6:9). (3) The process of ritual purification (see טְהוּרַת מְצוּרַע) after אֲצִרַעַת (leprosy) involves shaving all the hairy portions of one's body including the beard, the armpits, the pubic area and the eyebrows. Afterwards, the healed leper must wait seven days and shave his body again. Then he brings the required sacrifices (see Leviticus 14:8-9). (4) As part of the initiation of the Levites into the service in the Sanctuary in the wilderness, God commanded them to shave their entire bodies (Numbers 8:7).